

педагога є здатність створювати казкову реальність, мета якої зацікавити дитину певним видом діяльності, зняти тривожний стан дитини, усунути прояви асоціальних форм поведінки.

Нами розроблені такі рівні сформованості показника:

– високий рівень – сформованість усвідомлення необхідності соціалізації дитини, що виховується у сім'ї, виявлення ініціативи при здійсненні соціалізації;

– середній рівень – часткове розуміння важливості процесу соціалізації дошкільників;

– низький рівень – відсутність усвідомлення значимості процесу соціалізації для дитини дошкільного віку, що виховується в умовах сім'ї.

Отже, специфіка організації індивідуальної трудової діяльності в умовах сім'ї вимагає від домашнього педагога знання законодавчих та соціальних норм. Неповторність педагогічних ситуацій потребує актуалізації соціально-правових знань для швидкого та адекватного вирішення ситуації.

Список використаних джерел:

1. Жигалова М. П. *Герменевтика – теорія інтерпритації художественного тексту* // *Мир образования – образование в мире.* – 2004. – №3. – С. 34–42.
2. *Індивідуальний підхід: його суть і шляхи реалізації у вихованні дошкільників: (Методичні матеріали на допомогу працівникам дошкільних закладів)* / КМІУВ; Упорядник О. Л. Кононко. – К.: Освітняниця, 1996. – 130 с.
3. Туз А. *Завтра не в школу. Як влаштована сімейна освіта в Україні* / Аліна Туз, Євген Матвеев [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://lifepravda.com.ua/society/2016/08/17/216668> (дата звернення 17.08 2016).

Лукашова Ю.А.

Полтавський національний педагогічний університет імені В.Г. Короленка

Науковий керівник – д.п.н., проф. Гнізділова О.А.

СИСТЕМА ПРАВОВИХОВНОЇ РОБОТИ У ДОШКІЛЬНОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ

Особливої значущості в сучасній системі дошкільної освіти набуває проблема формування основ правової вихованості й освіченості у дітей дошкільного віку. Причиною її актуальності є підвищення вимог з боку держави до реалізації прав дітей у зв'язку з погіршенням їхнього економічного становища, зниженням рівня здоров'я, зростанням соціальної дезадаптації.

Дошкільне дитинство – унікальний період життя, коли формується базис особистісної культури дитини як фундамент правової компетентності громадян держави. Основи правової культури

закладаються саме в дитинстві у моральних відносинах у родині, дитячому колективі. Починати роботу з правового виховання доцільно з дітьми дошкільного віку. У цей період зростає дієвість морально-правових уявлень, формуються перші морально-правові судження й оцінки, емоційно-вольова сфера з ієрархією інтересів і мотивів поведінки, обумовленої впливом соціального оточення. Дитина старшого дошкільного віку вже може регулювати свою поведінку, виходячи з побутових та ігрових правил і норм. До 6-7 років дошкільник цілком керує своєю поведінкою, вміє довільно підпорядковувати себе поставленій меті (концентрувати увагу, докладати вольове зусилля), має досить складний внутрішній світ, опановує етичні зразки, що визначають його подальші дії і відносини. Дитина навчається поважати себе та інших людей, розуміти їхні почуття, переживання, вчинки, думки. Тобто до кінця дошкільного дитинства малюк стає активним суб'єктом власної діяльності та спілкування.

Якщо кожен малюк змалечку засвоїть, що він є особистістю з власними правами і обов'язками, честю і гідністю, то він зможе впливати на перебіг подій у суспільстві і брати участь у побудові незалежної демократичної правової держави.

Діти 5-6 років цілком усвідомлюють і відчують несправедливість як по відношенню до себе, так і по відношенню до інших (улюблених героїв мультфільмів, до друзів, батьків). Спираючись на такий прояв почуття справедливості у дошкільному дитинстві, можливо розраховувати на розуміння дитиною не тільки прав і обов'язків будь-якої людини, але і своїх власних. Інтелектуальні можливості дітей дошкільного віку дозволяють сформулювати морально-правові судження про події навколишньої дійсності, ціннісні орієнтації і відносини, адекватні моделі морально-правової поведінки людей у суспільстві уявлення.

Проблема правового виховання учнівської молоді вивчається вітчизняними ученими тривалий період. Низка досліджень припадає на 50-90-ті роки минулого століття. У цей період науковці, а саме: В. Альхіменко, Н. Бура, Є. Бурлай, А. Долгова, Г. Давидов, В. Гальперин, В. Обухов, В. Головченко, М. Козюбра, В. Найбіч, В. Оксамитний, А. Павлов, П. Рабінович, І. Рябко та ін., з'ясували питання сутності, мети, завдань, змісту, принципів, педагогічних умов, засобів, форм, методів правового виховання. Зазначимо, про те, що працям цього періоду була притаманна як ґрунтовність та достатньо високий науково-прикладний характер дослідження, так і надмірна заідеологізованість та політична заангажованість узагальнень, висновків і пропозицій.

В останні десятиліття проблеми правового виховання громадян у різних його аспектах знайшли відображення у працях українських учених. Серед них: Б. Андрусишин, Г. Васянович, В. Владимиrowa, Н. Голюкова, О. Горчаков, В. Дубровський, С. Карпенчук, Л. Канішевська, Т. Кириленко, І. Криштак, А. Кузьмінський, М. Левківський, В. Лозова,

О. Магдик, О. Міщеня, О. Микитюк, С. Нікітчина, В. Омельченко, В. Оржеховська, Є. Певцова, М. Подберезський, О. Пометун, А. Сиротенко, А. Стаканков, О. Степанов, Ю. Сурмяк, І. Тараненко, М. Ткачова, Л. Твердохліб, Г. Троцько, М. Фіцула, В. Ягупов та ін.

У науковому доробку цих учених обґрунтовуються проблеми змісту і завдань правового виховання учнівської молоді; механізми формування правової свідомості, правової культури особистості та морально-правової відповідальності; розглядаються педагогічні умови реалізації завдань правового виховання різних вікових категорій громадян; визначаються механізми та шляхи взаємодії сім'ї, школи і органів внутрішніх справ щодо правового виховання учнів; аналізуються питання морально-правової відповідальності педагога тощо.

Попри це, аналіз чинних комплексних програм розвитку, виховання і навчання дітей дошкільного віку («Дитина в дошкільні роки», «Впевнений старт», «Дитина», «Українське дошкілля» тощо) свідчить, що в більшості з них правовому вихованню дітей цієї вікової категорії не приділяється належної уваги, а програмно-методичне забезпечення цього напряму виховної діяльності знаходиться на недостатньому рівні [5, с. 93].

Вивчення наукової літератури з теми дослідження дозволяє зробити висновок, що проблема правового виховання дітей дошкільного віку цілісно не досліджувалася. Окремі аспекти правового виховання дітей дошкільного віку знайшли відображення у працях Н. Дронжек, А. Лубянової, Н. Рогальської та ін. Досвід навчально-виховної роботи у ДНЗ показує, що вихователі на практиці недостатньо володіють методикою правоосвітньої роботи з дошкільниками, так і з батьками. На низькому рівні розробленим є зміст правоосвітньої роботи з дітьми та їхніми батьками; не виявлені найбільш ефективні форми, методи і засоби правового виховання дошкільників; не визначені методичні підходи до підвищення педагогічної майстерності педагогів дошкільних закладів, шляхи просвіти батьків з питань прав і свобод людини.

Таким чином, існує протиріччя між необхідністю правового виховання на початкових етапах становлення особистості і недостатньою розробленістю теоретичних і методичних основ цього процесу. Попри це, дослідники проблем правового виховання дітей вважають, що морально-правове виховання лише тоді може дати позитивний ефект, коли воно має системний характер і починається в сім'ї, дитячих садках, продовжується у школі та подальшому житті.

Мета статті полягає у розкритті складових елементів системи правового виховання у дошкільних навчальних закладах, характеристиці організаційних форм, методів і засобів правоосвітньої і правовиховної роботи з дітьми дошкільного віку, їхніми батьками та вихователями.

Організація роботи з правового виховання у дошкільних навчальних закладах спрямована в трьох напрямках: навчально-виховна робота з правової освіченості дошкільників; підвищення рівня правової культури батьків; організаційно-методична робота з педагогами.

Зміст роботи з правової освіти дошкільників полягає у розв'язанні пізнавальних, розвивальних та виховних завдань, спрямованих на набуття дітьми початкових знань про норми поведінки, про свої права та обов'язки, формування навичок їх дотримання, відповідного ставлення до правомірних дій, вчинків, а також до правопорушень, злочинів, шкідливих звичок та інших проявів антигромадської поведінки, виховання поваги до батьків, вихователів, ровесників, людей похилого віку, знайомство з правилами бережливого ставлення до природи, своїх речей, предметів побуту тощо.

Ознайомлення з правами носить пропедевтичний характер і готує дитину до засвоєння демократичних цінностей і прав людини в подальшому [2, с. 7]. Правова освіта дошкільнят передбачає знайомство юних громадян з конкретними і зрозумілими їм правами. Дітям доступні основні чотири групи прав:

- права на гідне існування, виживання, що включає право на життя і здоров'я, житло, їжу, ім'я, родину, турботу батьків, громадянство;
- права на розвиток, освіту, відпочинок і дозвілля;
- права на захист від приниження, насильства та експлуатації, а також особливі права дітей-інвалідів та сиріт;
- права на свободу слова, думки та діяльності.

Перш ніж познайомити дитину з правами, її треба підвести до усвідомлення себе як особистості, повноцінного члена суспільства, розуміння своєї індивідуальності та людської гідності, поваги до самої себе. Тільки той, хто поважає себе і свої права, здатен по-справжньому поважати інших людей. Тому в дошкільному закладі та сім'ї необхідно створити атмосферу визнання індивідуальності малюка, поваги його особистості, а самій дитині надати можливість реалізувати свої людські права. Вона повинна володіти свободою вибору, проявляти активність, мати можливість висловлювати власну думку, проявляти шанобливе ставлення до думки інших, вміти надавати іншим допомогу та приймати її. Без цього не можуть розвиватися такі необхідні кожній людині громадянські якості, як активність, самостійність, рішучість, відповідальність [2, с.7].

Головна мета правового навчання та виховання у дошкільних навчальних закладах – формування гуманної та законотворчої особистості на основі знання дітьми своїх прав та обов'язків. Для досягнення цієї мети з дітьми проводяться різноманітні правоосвітні та правовиховні заходи: заняття («Знай свої права, дитино!», «Ким я хочу бути?», «Ми – діти Світу», «Ми такі різні», «Чи потрібні правила?», «Хочу чи треба?» тощо); морально-етичні бесіди на правову тематику: «Права дитини», «Наші обов'язки», «Що таке добро і зло?», «Правила доброти», «Я і моя сім'я»; конкурси малюнків «Моя сім'я», «Усі ми друзі», «Як чудово жити на світі». Темою етичної бесіди можуть бути прислів'я, приказки («Краще гірка правда, ніж солодка неправда», «Хто не працює – той не їсть» тощо).

Найбільш повноцінна робота з формування правової освіченості відбувається тоді, коли діти здатні не тільки на узагальнення власного комунікативного досвіду, але й на аналіз і пояснення поведінкових реакцій у різних життєвих ситуаціях [4]. Вихователь організовує заняття та етичні бесіди з дітьми, змістом яких можуть стати відносини між людьми, мораль художніх творів або твори образотворчого мистецтва, у ході яких у дітей формується адекватна оцінка своїх і чужих вчинків з точки зору діючих правил поведінки.

Основними методами формування соціальних почуттів та емоцій дитини є усвідомлення й розуміння переживань інших людей або літературних персонажів. Враховуючи, що у дошкільному віці діти краще сприймають інформацію візуально, акцент потрібно зробити на використанні сюжетних картинок, ілюстрацій до казок та мультфільмів. Розгляд сюжетних картинок, перегляд мультфільмів, читання казок з їх подальшим аналізом та обговоренням є головним джерелом реалістичних і цікавих прикладів для дитини. У кожній казці міститься певна повчальна мораль, яка зазвичай стосується того чи іншого права людини («Гидке каченя» порушено право на ім'я; «Три ведмеді» порушення права на відпочинок; «Лисиця та журавель» порушено право на харчування тощо).

У дошкільному віці діти дуже вразливі, емоційні. У зв'язку з цим виховну роботу з ними базуємо на використанні моральних установок, переваг чуттєвого сприймання дитиною життєвих стосунків. На прикладах розв'язання конкретних проблемних ситуацій намагаємось дохідливо пояснювати дітям категорії добра, зла, жорстокості, справедливості, заздрощів. Водночас у доступній формі даємо дітям елементарні уявлення про правила праці й поведінки в дитячому садку, вдома, на вулиці, пояснюємо роль людей, які охороняють порядок у місті, селі, прищеплюємо повагу до цих людей. Діти тоді прагнуть дотримуватися цих правил, у них формується уявлення про свою відповідальність [3, с. 40].

Поступово дошкільники набувають знань з правової тематики і можуть їх використати з практичної діяльності, крім цього навчання дітей проводиться також за допомогою вербальних логічних завдань («Що ти зробиш, коли ображають твого друга?», «Чим ти поділишся зі своїм другом»). Вербальне вирішення ситуацій дуже корисне у цьому віці: воно дозволяє дитині вирішувати завдання в уявному, «безпечному варіанті», робити вибір способу поведінки на основі як власного життєвого досвіду, так й інших джерел. Також доцільним буде застосування ігрової діяльності: а саме дидактичних ігор («Порівняй героїв казок», «Яке право порушено?», «Що не так?», «Що добре, а що погано», «Оціни вчинок», «Допоможи казковим героям»); інсценівок казок («Троє поросят», «Попелюшка», «Червона Шапочка» тощо); сюжетно-рольових ігор («Сім'я», «Дитячий садок», «Магазин», «Лікарня», «Поліція», «Пожежники»); словесних ігор («Придумай правову кінцівку казці»,

«Назви лагідно», «Назви одним словом», «Продовж речення»); настільно-друкованих ігор («Лото добрих справ», «Правове лото», «Знай свої права, дитино!»); рухливих ігор («Ми веселі діти», «Лисиця в курнику», «Дружні пари»); театралізованих ігор («Лісова казка», «Добра казка», «Театральне дійство», «Навколосвітня подорож»), народних ігор («Перепілочка», «Гуси, гуси додому») тощо. Залучення дітей до ігрової діяльності дозволило їм проявляти активність у ситуаціях, коли необхідно керуватися соціальними правилами поведінки, стимулювало формування їхньої поведінкової позиції, правових переконань, досвіду правослухняної поведінки.

Формування у дитини дошкільного віку свідомої безпечної поведінки та найпростіших правових знань базується на прикладах поведінки дорослих. Тому важливе значення має систематична цілеспрямована робота педагогів з батьками, оскільки провідну роль у вихованні дітей відіграє сім'я як перший осередок людяності, національної свідомості, патріотизму й демократизму. Співпраця з сім'єю дитини спрямована на розуміння того, що діти наслідують дорослого, тому не можна вимагати від дитини виконання будь-якого правила, якщо вони самі не завжди ним керуються.

Роз'яснюючи батькам важливість і норми морально-правового виховання дитини, потрібно постійно проводити з ними просвітницьку роботу, яка включає:

- ознайомлення з положеннями Конвенції ООН про права дитини, із Законом України «Про охорону дитинства»;
- оформлення спеціальних стендів;
- організація виступів фахівців;
- відвідання дітей удома з метою вивчення соціально-педагогічних умов родинного виховання, ставлення батьків до своєї дитини, її емоційне самопочуття вдома;
- анкетування батьків;
- залучення батьків до підготовки та проведення свят, розваг, виставок малюнків;
- організація зустрічей та бесід із батьками, чиї професії покликані захищати права та безпеку в суспільстві.

Сама ж робота з родинами вихованців здійснюється під час батьківських зборів, індивідуальних та групових консультацій, круглих столів, тренінгів, свят та розваг, засідань батьківського лекторію та охоплює широке коло питань правової тематики: «Виховання дітей – спільна справа батьків і педагогів»; «Роль сім'ї у розвитку особистості дитини»; «Чи можна обійтися без покарань?»; «Батьківська любов»; «Етика стосунків у сім'ї»; «Типові помилки у сімейному вихованні»; «Культура спілкування»; «Батькам про права дітей. Як запобігти насильству в родині?»; «Тато і мама – гаранти прав дитини»; «Наскільки самостійна ваша дитина?»; «Щаслива сім'я. Яка вона?».

З метою підвищення рівня правової культури батьків у вікових групах ДНЗ доцільно обладнати змінні інформаційні та тематичні стенди «Права та обов'язки дітей», «Великі права маленької людини» та папки-пересувки «Соціальний захист дітей», «Батькам про права дитини». Для покращення взаємозв'язку дошкільних закладів з сім'ями дітей застосовують різні нетрадиційні форми роботи з батьками з правового виховання, такі як: «Батьківська пошта», «Телефон довіри», «Батьківські скриньки», «Тренінгові ігри», «Вечір запитань та відповідей», «Дискусійний клуб» та інші.

При цьому роботу з сім'єю дитини потрібно спрямовувати на формування правового світогляду батьків та на активізацію їхньої уваги й підвищення інтересу до проблем захисту прав та гідності дітей. Родина і дитячий садок повинні гармонійно співпрацювати на основі взаємної поваги і підтримки, дотримання прав та виконання обов'язків обох партнерів як однодумців [3, с. 93].

Також в дошкільному навчальному закладі проводиться методична робота, яка є одним із засобів управління освітнім процесом, в основі якого лежить ідея розвитку дитини, спрямована на підготовку вихователів до якісного виконання завдань, на підвищення їх педагогічної майстерності, розвиток творчого потенціалу. Комплексна робота з дітьми з правового виховання можлива лише при здійсненні діючого та результативного методичного супроводу.

Методична робота носить комплексний характер та здійснюється за декількома напрямками: просвітницька діяльність; управлінська діяльність; корекція та координація; аналітична діяльність. Зміст та завдання правового виховання вимагають на сучасному етапі використання таких методичних форм: проблемні семінари, круглі столи, дискусії, педради, конкурси, тестування, практикуми, ділові ігри, тренінгові заняття для вихователів, консультації. Через такі форми педагоги знаходять ефективні підходи до вирішення завдань правового виховання, шляхи подолання низького рівня правової грамотності дорослих та дітей.

Отже, оптимізації процесу правового виховання у дошкільному навчальному закладі сприяє застосування системного підходу. Елементами системи правового виховання у ДНЗ є правовиховна і правоосвітня робота з дітьми дошкільного віку, методична діяльність з підвищення правової культури педагогічних працівників дошкільного закладу, просвітницька робота з сім'ями вихованців. Ефективність правового виховання у ДНЗ забезпечується збагаченням змісту правової освіти у навчальній установі, урізноманітненням організаційних форм, методів і засобів підвищення правової культури дітей, їхніх батьків і вихователів, уведенням спеціальних навчально-виховних, просвітницьких і методичних заходів, спрямованих на формування правосвідомості у всіх суб'єктів освітнього процесу. Забезпечення планомірної, системної і

систематичної роботи з правового виховання ми вбачаємо у встановленні тісної взаємодії з батьками вихованців та у домовленості з ними щодо єдності вимог, спільності методів впливу та способів навчання та виховання дітей в дитячому садку і родинному колі.

Список використаних джерел:

1. Гаврилiна С. Ю. *Безпека вашого малюка* / С. Ю. Гаврилiна, Н. Г. Кутявина, I. К. Топоркова, С. А. Щербина. – Ярославль: «Академiя розвитку», 1997. – 160 с.
2. Доронова Т. *Захист прав та гiдностi дитини в дошкiльному закладi i в сiм'ї* / Т. Доронова // *Дошкiльне виховання*. – 2001. – № 8. – С.6–9.
3. Козлова С. А. *Нравственное и трудовое воспитание дошкольников: учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений* / С. А. Козлова, Н. К. Ледовских, В. Д. Калишенко и др. – М.: «Академия», 2002. – 192 с.
4. *Концепцiя громадянського виховання особистостi в умовах розвитку української державностi* [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://education.km.ua/uploads/Концепцiя_громадянського_виховання.doc
5. Луб'янова А. *Програмно-методичне забезпечення правового виховання дiтей старшого дошкiльного вiку* / А. Луб'янова // *Збiрник наукових праць Бердянського державного педагогiчного унiверситету. Педагогiчні науки*. – 2013. – № 4. – С. 93–99.

Манжелiй Н.М.

Полтавський нацiональний педагогiчний унiверситет iменi В.Г. Короленка

ПРОФЕСIЙНА ПiДГОТОВКА МАЙБУТНIХ ВИХОВАТЕЛIВ ДО СПIВПРАЦI З СIМ'ЄЮ

У статтi розглядається пiдготовка майбутнiх вихователiв до роботи з батьками. Акцентовується увага на готовностi до професiйної дiяльностi як iнтегральнiй якостi особистостi педагога. Зазначенi навчальнi дисциплiни, якi сприяють професiйнiй пiдготовцi до спiвпрацi майбутнiх фахiвцiв з сiм'ями дошкiльникiв.

Постановка проблеми. Стан суспiльства, оновлення усiх сфер його соцiального та духовного життя, модернiзацiя системи вищої освiти України передбачають якiсно нову пiдготовку педагога ХХI столiття у галузi дошкiльної освiти. Сучасний вихователь дiтей дошкiльного вiку – це професiонал, який орієнтується у наукових досягненнях, в iнновацiях, володiє рiзними технологiями розвитку, навчання i виховання дiтей, здатний до саморозвитку, самовдосконалення, самоделювання у рiзних сферах життєдiяльностi, в тому числi i професiйнiй. Необхiднiсть покращення теоретичної i практичної пiдготовки студентiв в педагогiчних вищих навчальних закладах зумовлена реформуванням змiсту дошкiльної освiти, поглядом на дитину, як найвищу цiннiсть, що орієнтує вихователiв використовувати у педагогiчнiй практицi новi методи, засоби, технологiї навчання i виховання.